

Micropolítiques i tecnologies afectives a la Catalunya del Procés

Micropolitics and affective technologies in Catalonia during the pro-independence process

REBUT: 26/06/2023 // ACCEPTAT: 13/04/2024

Josep Martí Pérez

Institución Milà i Fontanals (IMF), Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC)
ORCID: 0000-0002-3739-5072

Resum

Més enllà de la política que s'exerceix a i des de les institucions, els individus fan servir els seus recursos de poder per mantenir o reptar estructures polítiques mitjançant micropolítiques esperonades per tecnologies afectives, tot perseguint en termes spinozistes, aquella ànima comuna a la qual s'arriba més pels afectes que no pas per la raó (Lordon, 2018, p. 233). A partir de casos empírics presos de la realitat social catalana dels darrers anys, en aquest article es reflexiona sobre la Catalunya del Procés, principalment a partir d'eines conceptuals com les nocions de micropolítica i de tecnologia afectiva, particularment indicades per explorar la política de les emocions, i que permeten incidir en un estructuralisme de les passions (Lordon, 2018) en què, en lloc de considerar antinòmiques les idees d'agència i estructura, es reconeix el joc continu que es produeix entre aquestes diferents dimensions de la realitat.

Paraules clau: Catalunya; procés; sobiranisme; afectes; tecnologies afectives; micropolítica.

Abstract

Beyond the politics exercised in and from institutions, individuals use their power resources to maintain or challenge political structures through micropolitics stimulated by affective technologies, pursuing, in Spinozist terms, that common soul that is reached more through affects than through reason (Lordon, 2018, p. 233). Based on empirical cases taken from the Catalan social reality of recent years, this article will analyse the so-called Catalonia of the Procés, mainly using conceptual tools such as the notion of micropolitics and that of affective technology, which are particularly suitable for exploring the politics of emotions and which even allow to think of a structuralism of passions (Lordon, 2018). In this way, instead of considering the ideas of agency and structure as antinomic, the continuous interplay between these different dimensions of reality is recognized.

Keywords: Catalonia; sovereignty process; affects; affective technologies; micropolitics.

Introducció

El principal objectiu d'aquest article és aportar elements d'anàlisi per a l'anomenat Procés, període de la política catalana amb uns inicis marcats per la consulta popular d'Arenys de Munt sobre la independència, el 2009, i que experimentà uns moments àlgids entre el 2017 i el 2020. En aquest article, em centro en la dimensió afectiva, tot atorgant la deguda importància als posicionaments teòrics no-representacionals (Thrift, 2007), que permeten que hom s'allunyi d'enfocaments més habituals que no escapen del logocentrisme. Al llarg de l'article, després de la

introducció, faré una capbussada a alguns dels moments emocionals més intensos viscuts a Catalunya el 2017, per passar a relacionar la qüestió de les micropolítiques amb la dimensió emocional mitjançant casos concrets que es poden entendre com a tecnologies afectives.¹

El dia 25 de març del 2018, un diumenge, a darrera hora del matí, les xarxes socials a Catalunya van mostrar una gran activitat. Plataformes com WhatsApp bullien literalment, transmetent missatges en què es notificava que el president de la Generalitat de Catalunya, Carles Puigdemont, havia estat detingut a Alemanya, a les 11.19 hores. La detenció es va produir quan tornava en automòbil cap al seu lloc de residència, Waterloo, després d'haver impartit una conferència a Hèlsinki. Des de l'octubre del 2017, Puigdemont residia exiliat a Bèlgica i l'estat espanyol intentava per tots els mitjans aconseguir-ne l'extradició. Davant la notícia, alguns mitjans informatius optaven per parlar simplement de detenció², d'altres, en canvi, aquells que s'havien mostrat més al·lèrgics al moviment sobiranista català, no escatimaven apreciacions amb més càrrega afectiva en què, parlant de Puigdemont com de “fugat de la justícia”, no dissimulaven en els titulars la seva satisfacció: “La fuga europea de Carles Puigdemont se truncó”³.

La notícia va causar impacte. A pocs mesos encara dels successos de la tardor del 2017, bona part de la població catalana, aquella que s'havia bolcat perquè hi hagués hagut un canvi radical en la situació política del país, no podia contenir el seu enuig davant la possibilitat que Carles Puigdemont fos lliurat a les autoritats espanyoles. El mateix dia, la celeritat amb què es va difondre la notícia va fer que es produïssin manifestacions i desordres en nombrosos punts de la geografia catalana per protestar per aquella detenció. La resposta emocional davant d'aquell fet va ser marcadament diferent segons el costat en què s'estigués en aquella contesa política. El que la desesperació i enuig podia ser per a uns, va ser goig per als altres:

Puigdemont en PRISIÓN. La mejor noticia del año. Este mentecato, creía que se podía reír de todos los estados democráticos de la UE. Pues, va a ser que NO... Le deseo una larga temporada a la sombra. **Por mentir a todos sus votantes e inventar un país que nunca existió.**⁴

El lema “Puigdemont a prisión” era llavors –i ho continuaria sent– un dels més corejats a l'escenari polític espanyol, fins i tot a ritme de rumba⁵. Aquell moment concret de la detenció del president de la Generalitat no va ser sinó un més entre els molts que marcaven pics emocionals al llarg dels diferents successos del Procés.

Habitualment, hom cerca les arrels de qualsevol nacionalisme a la història. Al llarg del temps, es creen estructures socials i polítiques que són les que possibiliten que l'ideari del nacionalisme passi d'una generació a l'altra. Es construeixen raons per als

¹ Aquest article és resultat del projecte de recerca “Teixint el sobiranisme i el secessionisme: política, emocions i afectes” (Institut d'Estudis de l'Autogovern, Generalitat de Catalunya, 15/9/2019-15/6/2021, IP: Begonya Enguix Grau, ref: 2018 IEA5 00008). Les dades per a la recerca es recolliren principalment entre els anys 2017 i 2020 a partir d'entrevistes, observació participant i recollida sistemàtica de material empíric procedent de la premsa i de missatges vehiculats per xarxes socials.

² <https://www.lavanguardia.com/politica/20180325/441932570234/carles-puigdemont-detenido-alemania.html>; <https://www.naciodigital.cat/noticia/151272/puigdemont-detingut-alemanya-quant-entrava-al-pais-des-dinamarca>; <https://www.elperiodico.com/es/politica/20180325/la-policia-alemana-retiene-puigdemont-entraba-procedente-de-dinamarca-6714666> [Consulta: 20.4.2021]

³ https://elpais.com/politica/2018/03/25/actualidad/1521973804_797756.html [Consulta: 20.4.2021]

⁴ Subratllat a l'original. Missatge signat per R.G. i emès el 25.3.2018.

https://www.elconfidencial.com/espana/cataluna/2018-03-25/puigdemont-retenido-alemania-entraba-dinamarca_1540674/ [Consulta: 20.4.2021]

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=2WpHaAl2EvU> [Consulta: 25.4.2022]

nacionalismes en el fet econòmic, en el sorgiment de narratives de la més diversa índole que fan que la població d'un país es consideri directament interpel·lada. Tot això són arguments ben vàlids al que historiadors i altres científics socials recorren per intentar explicar aquest poderós motor identitari per a les dinàmiques socials, culturals i polítiques. El nacionalisme descansa en la idea de pàtria que es concreta de forma ben tangible en un territori i en persones susceptibles de ser considerades entre si compatriotes. Podem entendre la pàtria com un territori que, més enllà de la família i el clan, fa de continent de tot allò que es considera *propri o proper*.

En el passat, aquests compatriotes podrien ser un nombre molt reduït de persones, que parlant en nom de tota la població del país, que de fet quedava al marge, establien fronteres, dissenyaven ensenyes i teixien idearis. Amb les democràcies actuals això no és tan senzill. Pel que fa al cas concret de Catalunya, a les eleccions per a càrrecs polítics que tenen lloc periòdicament es pot pensar que la idea de pàtria juga un paper important. En tot cas, quan són les urnes allò que marca la vigència dels nacionalismes, és perquè hi ha qui s'identifica amb ells. Això va ser així per a una bona part del 51,32% dels votants a les eleccions autonòmiques catalanes d'inicis del 2021 que es va decantar per partits declaradament sobiranistes o independentistes⁶, així com per a una part d'aquelles persones que, en aquelles mateixes eleccions, poguéu identificar-se amb un nacionalisme de signe contrari.

Hi ha catalans espanyols i espanyols catalans. Els primers són espanyols perquè així ho diu el seu passaport, a diferència, per exemple, dels catalans nascuts a Perpinyà. Els segons són catalans perquè resideixen en una comunitat administrativa que els confereix aquesta denominació. Aquesta diferenciació és, al cap i a la fi, la que es dedueix del que pregunten moltes enquestes que es fan a peu de carrer: *Vostè com s'identifica? Català abans que espanyol? Espanyol abans que català?...* No es tracta però de dos compartiments estancs ni tampoc que hi hagi algun aspecte absolutament determinant que encaselli la població en un o altre lloc. L'intercanvi de fluxos entre un i altre és constant. Però s'és una cosa o l'altra en el moment de contestar a una enquesta o en el de dipositar el vot en unes urnes. Són moments en què aquest flux es congela. I d'aquí sorgeix una imatge. No és que "se sigui", sinó que es "fa de català espanyol" o d'"espanyol català" en un moment, en una circumstància determinada, en una "troçada, un esdeveniment, un accident" (Puar, 2012, p. 59). Ser "català" o "espanyol" és quelcom que es constitueix performativament. En aquest sentit, resulta apropiat entendre les identitats en termes de "figuracions", com a expressió de representacions alternatives d'un subjecte en tal que entitat dinàmica i no unitària. Una figuració és la dramatització dels processos d'esdevenir (Braidotti, 2013, p. 164), en el nostre cas un procés que té lloc a l'*in-between* català/espanyol⁷. Una figuració és alguna cosa més que un ens conceptual. Són realitats viscudes que consisteixen en cos, emoció i ment (Fredengren, 2013, p. 64).

Parlem de "sentiment de país" i a això és el que al·ludeixen el tipus d'enquestes abans esmentat. Entenem com a "sentiment" quelcom que es troba en el més recòndit dels nostres cossos, com una cosa pròpia que, a diferència de les emocions, pot exterioritzar-se o no, però, com a força que és, sempre tendeix o mou a l'acció. Podem conceptualitzar aquest sentiment com a flux. En tant que flux és una cosa que afecta i alhora és susceptible de ser afectada. No estem parlant d'una estructura, sinó més aviat del resultat d'una potencialment infinita concatenació de múltiples components en règim d'*intra-acció* (Barad, 2007, p. 33) dins de determinats assemblatges que experimenten

⁶ <https://gencat.cat/eleccions/resultatsparlament2021/resultados/0/catalunya> [Consulta: 20.4.2022]

⁷ Sobre el concepte d'"entremig" vegeu Martí, 2022, p. 86-94.

constants processos de territorialització i deterritorialització. Pensar en termes de fluxos ens allibera de la necessitat d'haver de pensar en substàncies susceptibles de ser dipositades en ampolles (Hannerz, 1997, p. 14). Els fluxos constitueixen processos caracteritzats per l'activitat, volatilitat, auto-creació, productivitat i impredecibilitat (Kontturi, 2012, p. 24). Parlar de fluxos significa parlar de forces que, quan són domesticades, exerceixen poder (Massumi, 1992, p. 6). Això succeeix també amb el sentiment de país.

El sentiment de país es pot entendre millor, doncs, com un flux però no com quelcom que sorgeix d'un lloc i moment molt determinat i avança en una direcció donada, sinó a partir d'una estructura rizomàtica. El que ens diu la idea de Deleuze-Guattari de rizoma és que es multiplica mitjançant fluxos energètics que el fan proliferar en determinats punts del conjunt sense que es pugui precisar on comença i on acaba. "El rizoma opera mitjançant variació, expansió, conquesta, brots" (Deleuze i Guattari, 1987, p. 21)⁸. I aquest flux d'estructura rizomàtica és extremadament sensible a les micropolítiques i les tecnologies afectives. Entès d'aquesta manera, el sentiment de país pot mostrar major o menor intensitat segons l'ocasió, pot canviar la seva direcció, desaparèixer aparentment per tornar a ressorgir en altres moments. Viscut en la singularitat, pot ser fàcilment captat pels assemblatges maquínics de les identitats⁹.

La idea de "flux" representa un desafiament a distincions categòriques enteses en termes essencialistes (Krause et al., 2014, p. 93). Aquesta idea fluida i rizomàtica del sentiment de país ens porta a conceptualitzar diferentment la mateixa idea de "pàtria", realment pobra tal com l'havíem caracteritzat a l'inici d'aquest text. Podem entendre el concepte de "pàtria" com un procés afectiu i temporal més que no pas com un lloc (Puar, 2007, p. 171), un concepte lligat de forma indissoluble al sentiment de país.

Moments emocionals

Els sentiments són una cosa inseparable del pensament racional (Damasio, 2003). Tal com escrivia Marie Wuth, si partim de la idea spinoziana dels condicionaments afectius de l'obrar i pensament humans, en el terreny polític no hem d'entendre l'individu tan sols com un ésser racional i calculador sinó també com a individu afectiu (Wuth, 2019, p. 274). Aquesta ruptura amb el tradicional pensament dicotòmic que entenia en termes d'oposició les dimensions racional i emocional avui dia ja no s'ignora i resulta important per a l'anàlisi de tot esdeveniment de transcendència política atès que "la manipulació sistemàtica de la propensió motivacional s'ha convertit en una tecnologia política clau" (Thrift, 2007, p. 26). En les modernes democràcies, es reconeix que les captures afectives resulten essencials per aconseguir fites polítiques (Amin i Thrift, 2013, p. 158), res d'estrany si tenim en compte que els afectes són una dimensió més de la vida i que, seguint Massumi, sent la política una cosa pròpia de la vida quotidiana, política i afectes comparteixen espais, i interactuen. I és més: l'afecte és avui dia molt més important per entendre l'exercici del poder que les mateixes ideologies (Massumi, 2015, p. 32)¹⁰.

⁸ Totes les traduccions en aquest article són de l'autor.

⁹ La singularitat és un concepte existencial i la identitat és un concepte de referenciació, de circumscripció de la realitat a quadres de referència, que poden ser imaginaris (Guattari i Rolnik, 1999, p. 86).

¹⁰ Sovint s'utilitzen els termes "afecte", "sentiment" i "emoció" de forma indistinta. Cal admetre que es tracta de conceptes vagues i difusos. La dificultat de copsar-los fa que hom, a voltes, hagi de fer equilibris quan els empra, tot distingint entre no-representacional (afecte) i categoria cultural (emocions). En aquest article, però, recorro a Brian Massumi per diferenciar-los. L'afecte és prepersonal ja que no està subjecte a les limitacions de la consciència o de

Pel que fa al moviment sobiranista català, el dia 1 d'octubre de 2017 i d'altres que li eren propers, molt especialment el 20 de setembre i el 3 d'octubre van ser emocionalment forts per a tots aquells que van participar de forma directa en els esdeveniments i constitueixen, per tant, un bon exemple d'afectes col·lectius. En aquell 1 d'octubre, es van arremolinar tota mena d'emocions: la il·lusió de poder posar en marxa la votació a primeres hores del matí, malgrat totes les incerteses; l'orgull que les urnes no havien pogut ser localitzades i confiscades, malgrat els esforços de la policia i del CNI espanyol; el nerviosisme i la por mentre es feien llargues cues per votar quan s'anava anunciant que s'acostaven els cossos de seguretat de l'estat després que a les primeres hores del matí els mitjans havien difós mostres d'extrema violència contra els votants en alguns col·legis electorals; l'alegria quan després de repetides interrupcions a la xarxa d'internet que impedièren el normal desenvolupament de la convocatòria es reemprenien les votacions; l'esperança que es dipositava en aquell acte polític pel que pogués suposar per al futur del país; l'enuig, tristesa i decepció quan la policia requisava les poques urnes que podia trobar durant la jornada de votació; l'odi de la població que les forces de seguretat espanyoles deien experimentar quan s'enfrontaven als votants; l'eufòria quan finalment es va aconseguir l'èxit de la votació malgrat tots els contratemps. I alhora la incertesa: què succeiria a partir de llavors?

El dia 1 d'octubre va constituir un punt àlgid, un clar pic emocional, d'aquí que cobri ple sentit el títol d'aquest dossier, *ni oblit ni perdó*:

[...] és cert que des del punt de vista de la meua mentalitat activista, jo em considero una persona política fins l'1 d'octubre i un activista a partir de l'1 d'octubre. [...] la meua manera de viure, entendre i treballar la política abans i després de l'1 d'octubre és radicalment diferent [...] me n'adono que això m'ha canviat fins i tot segons quines, diguéssim, perspectives polítiques que jo tenia, me les ha transformat també aquest canvi molt, molt, molt emocional, de com he viscut fins ara la política¹¹.

El 2021, el músic Jordi Cervelló va estrenar a l'Auditori de Barcelona la seva composició *Les càrregues* en què combina l'*A por ellos* que cantava la policia espanyola en dirigir-se cap a Catalunya amb la cançó del repertori tradicional català *El testament d'Amèlia*. En una entrevista que li va fer Ana María Dávila, el compositor explica allò que el va portar a comprendre l'obra:

[...] tot el que va passar aquell dia [1 de octubre] em va afectar molt. Jo vaig anar a votar d'una manera molt normal fins que em vaig començar a assabentar de tot el que estava passant. Jo mai m'hauria imaginat que el govern espanyol respondria d'aquella manera, enviant tots aquells soldats. Encara tinc al cap els helicòpters que no deixaven de passar per sobre casa meua durant dies. Per tant aquesta obra el que vol és expressar la meua indignació per tot el que es va viure aquell dia. (Dávila, 2021)

Els esdeveniments viscuts el dia 1 d'octubre en què van participar més de dos milions de persones van tenir un fort impacte social i emocional. Jordi Cervelló va plasmar la seva experiència emocional en una composició simfònica de la mateixa manera que abans que ell, molts intèrprets i grups musicals, pràcticament de tots els estils, van dedicar alguna peça o cançó a l'1 d'octubre (Martí, 2019, p. 90). La història

les representacions. Els sentiments són personals i biogràfics, i les emocions són socials (Massumi, 1996). Afectes, sentiments i emocions, encara que convingui distingir-los, no són entitats ontològicament clarament diferenciades; s'han d'entendre més aviat com a diferents estats o moments d'un mateix continuïum, de fluxos energètics mitjançant els quals ens relacionem amb tot el que ens envolta.

¹¹ Jordi Nadal, PdeCat, 43 anys. Entrevista realitzada dins del projecte de recerca especificat a la nota 1.

d'un país s'expressa no tan sols mitjançant el que es parla sinó també amb allò que es canta, i Catalunya no és cap excepció. Al cap i a la fi, la música constitueix un llenguatge emocional de primer ordre.

Però als punts àlgids com els experimentats la tardor del 2017 s'arriba després de transitar per altres molts estadis, especialment a partir del 2010 en què es van iniciar les massives protestes per les retallades al nou estatut català aprovat pel Parlament el 2006. L'any de 2006, la proporció de la població independentista es xifrava amb un 13,9%; a la tardor del 2018, segons dades del Sondeig d'Opinió Catalunya de l'ICPS, el 46,1% de la població catalana era partidària de la independència davant el 46,2% que preferia un altre tipus d'articulació amb l'estat (Quintanilla, Mariné i Medina, 2018, p. 14). Aquest augment de percentatge independentista va ser degut entre d'altres raons a la construcció d'un nacionalisme que va més enllà de reivindicar aspectes exclusivament identitaris i lingüístics (Clua, 2014, p. 95-96), al cap i a la fi, el nacionalisme català és més de signe cívic que ètnic (Dowling, 2019, p. 308). L'any 2021, a les eleccions catalanes que van tenir lloc a principis d'aquell any, el 51,7% de la població es va decantar per partits obertament independentistes.

La dimensió emocional es va construir mitjançant l'experiència de moments puntuals que per les seves característiques es viuen amb una intensitat especial, ja sigui de forma positiva o negativa. I tant els positius com els negatius poden contribuir a enfortir processos de subjectivació política. Els negatius es deuen a sentiments d'humiliació, agressió, injustícia, ràbia, impotència; els positius es formen per la percepció d'aconseguir avenços en la situació política, actes d'afirmació col·lectiva... Les molt diverses emocions que van aflorar el dia 1 d'octubre no són sinó la cristallització d'experiències emocionals que ja s'anaven arrossegant d'anys enrere.

Micropolítiques i emocions

En els darrers temps, hem estat testimonis de diversos casos a nivell internacional en què importants consultes a la població la mostraven dividida gairebé a parts iguals. És el cas del referèndum sobre la independència del Quebec (1995) i d'Escòcia (2014), el resultat del Brexit (2016) o les eleccions presidencials als EUA (2020). Aquesta divisió equilibrada de posicionament polític es posa de manifest també entre la població catalana en relació amb les aspiracions sobiranistes del país. A diferència d'aquells posicionaments que compten amb aclaparadores majories, sembla lògic suposar que, quan la relació de forces es troba equilibrada, s'atorgui un gran valor a la mobilització afectiva. Així, doncs, de forma més o menys conscient, no és d'estranyar que la ciutadania més interpel·lada per la qüestió a dirimir recorri a la dimensió emocional modulant-la mitjançant tecnologies afectives, entenent *tecnologia* en el sentit foucaultà (Foucault, 1977). Les tecnologies afectives són totes aquelles mesures que generen, potencien o simplement gestionen fluxos afectius. Aquestes tecnologies tenen un paper rellevant en les micropolítiques del dia a dia, entenent per micropolítica tot allò que té a veure amb les relacions de poder en petites unitats d'acció entre actors específics (Willner, 2011, p. 158)¹². El paper d'aquestes tecnologies en les micropolítiques està en perseguir, en termes spinozistes, aquella ànima comuna a la qual s'hi arriba més pels afectes que per la raó (Lordon, 2018, p. 233).

¹² Atorgo a aquesta definició un valor merament operatiu car el concepte de *micropolítica* és quelcom ben esmunyedís i no trobarem pas consens en la seva definició (Nullmeier et al., 2003, p. 14-15).

Les micropolítiques constitueixen un fenomen quotidià (Crozier i Friedberg 1993, p. 26) ben aparellat amb les macropolítiques. Més enllà de la política que s'exerceix en i des de les institucions, el dia a dia està poblat de situacions en què, de forma conscient o inconscient, a casa, al carrer, a la feina o en qualsevol altra circumstància, sorgeixen moments en què els individus fan servir o pretenen usar els seus recursos de poder per mantenir o reptar les estructures polítiques. Una gran manifestació com les habituals a Barcelona de l'11 de setembre de les últimes dècades constitueix un esdeveniment polític, en majúscules. Uns comentaris d'índole política a la sobretaula, exhibir un fermall en forma de llaç groc a la solapa de l'americana o enviar WhatsApps de caire ideològic a persones de l'entorn social poden constituir accions de micropolítica; petites accions a les quals no cal ignorar, doncs al cap i a la fi, allò que és gran arriba a passes de colom (Nietzsche, 1977, p. 140), d'aquí l'interès heurístic de les micropolítiques. Per a Widder (2012, p. 125) “la política comença amb les micropolítiques”, petites i fugisseres dinàmiques de poder que fan acte de presència en pràctiques quotidianes (Morley, 2006, p. 543).

Una manera de donar cos a micropolítiques és mitjançant la gestió emocional, és a dir, la voluntat i acció d'estimular respostes emocionals que contribueixin a reforçar determinats posicionaments polítics. Amb això, aquests no tan sols impliquen construccions racionals, sinó que rauen a la mateixa visceralitat humana. Les construccions racionals es presten bé als jocs argumentatius que permeten reforçar o deixar enlaire un dels posicionaments polítics oposats. Però quan hom es mou en arenes emocionals, no es produeix dialèctica entre sensibilitats oposades sinó una relació paradògica en la qual no es pot produir cap síntesi (Rolnik, 2014) car, al capdavall, les veritats subjectives estan fetes de desitjos i afectes (Lordon, 2018, p. 90). La problemàtica de les micropolítiques se situa al nivell de la producció de subjectivitat (Guattari i Rolnik, 1999, p. 42) i això ens fa enfocar la mirada cap a la dimensió emocional. Les emocions tenen capacitat micropolítica.

Dins de l'esfera sobiranista catalana, resulta d'interès constatar l'intens flux de mems¹³ que circulava a través de les xarxes socials, especialment entre el 2017 i el 2019, quelcom que es pot considerar *microactivisme* (Marichal, 2013) o *low-cost activism* (Lenhardt, 2016, p. 82). Alguns d'aquests mems posseïen una funcionalitat estrictament informativa com, per exemple, els que es feien ressò de les nombroses accions que es convocaven en aquell període, però en la seva gran majoria formaven part dels discursos emocionals propis del Procés.

A l'estat espanyol, va ser a partir de les eleccions del 20 de desembre del 2015 que els mems es van utilitzar de forma regular a internet (Algaba i Bellido-Pérez, 2019, p. 269) i van circular de forma massiva durant el període del Procés, sobretot dins de Catalunya, però també a l'estat espanyol en general (Wiggins, 2019, p. 66-70). Fora dels àmbits catalano-sobiranistes, els mems tenien en general un to humorístic, de crítica cap al Procés, fent al·lusió a la resposta de l'estat (Fig. 1) i molt centrats en figures com la del president exiliat Carles Puigdemont i, en menor mesura, Oriol Junqueras, ambdós líders del Procés (figs. 2, 3)¹⁴. En alguns d'aquests mems, tot i que molt més rars que els anteriors, amb una càrrega política diferent, s'aprofitava la crisi catalana per criticar el govern espanyol del moment per la seva gestió de la qüestió catalana (Fig. 4).

¹³ En aquest text, quan parlem de *mem* ens referim a la seva significació més àmplia i concretament tal com es manifesta a la cultura digital. Es tracta doncs d'aquells missatges en forma de text i/o imatge que es transmeten de forma viral entre comunitats d'usuaris. Vegeu al respecte: Shiftman, 2014.

¹⁴ Vegeu per exemple: <https://www.dailymotion.com/video/x6f5m7w> [Consulta: 25.11.2021]

Fig. 1¹⁵

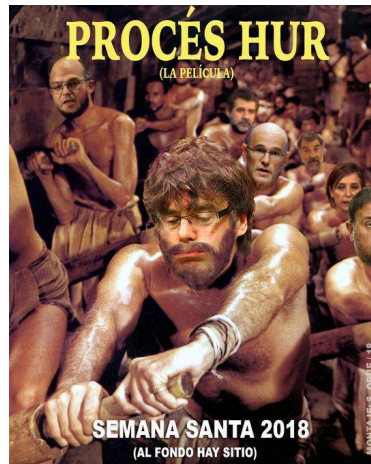

Fig. 2¹⁶

Fig. 3¹⁷

Fig. 4¹⁸

En relació amb la proliferació de mems en el context del Procés a l'estat espanyol, s'ha escrit que aborden la problemàtica amb lleugeresa, potser amb l'ànim de desactivar una situació tensa (Wiggins, 2019, p. 58). Quedar-se no obstant amb aquesta idea enfosqueix el poder micropolític del flux de mems per internet tal com és el cas, molt especialment, per a l'àmbit sobiranista.

Entre els anys 2017 i 2020 en què principalment centro la meua atenció en aquest article, els missatges que s'enviaven per sistemes de missatgeria instantània com el popular WhatsApp, més enllà d'anunciar convocatòries o facilitar notícies relatives als esdeveniments, en un número molt més gran, els mems que saltironaven de mòbil a mòbil –en forma de text, imatge o vídeo– apel·laven directament a l'emocionalitat dels receptors. En formar part d'*economies afectives* (Ahmed, 2004) posseïen un valor que anava més enllà de llur dimensió merament representacional. Amb això, s'exercia micropolítica. Amb ells es vehiculava orgull, ànims, ràbia, indignació, rebuig, enuig,

¹⁵ <https://www.forocoches.com/foro/showthread.php?t=5932635%20%20> [Consulta: %20%2025.11.2021]

¹⁶ <https://okdiario.com/espana/mejores-memes-sobre-detencion-puigdemont-2028326>; [Consulta: 25.11.2021]

¹⁷ <https://forocoches.com/foro/showthread.php?t=5932635%20%20%20%20> [Consulta: %20%2025.11.2021]

¹⁸ <https://www.elbutanero.com/tags/catalu%C3%Bl1a?page=3> [Consulta: 25.11.2021]

menyspreu o el desig de ridiculitzar. Alguns d'aquests mems havien estat expressament elaborats per a la seva funció, una cosa que facilita l'existència de múltiples aplicacions a internet; d'altres simplement s'extreien i aprofitaven de les il·lustracions que anaven publicant els mitjans de comunicació.

Tot servint-me de la terminologia de Suely Rolnik, confrontar-se amb els mems com a matèria suposa l'activació de diferents potències de la subjectivitat. Els mems no constitueixen tan sols un camp de formes, assumit per la percepció, i que es correspondria amb la dimensió representacional ans són també un camp de forces i sensacions, i aquí hauríem de parlar d'elements no representacionals (Rolnik, 2005, p. 3). Aquesta distinció es correspondria així mateix amb la que fa Laura Marks entre percepció òptica i percepció hàptica quant a les imatges: mentre que la percepció òptica privilegia el poder representacional de la imatge, la hàptica privilegia la presència material (Marks, 2000, p. 163).

Els receptors poden fer-se seva la càrrega ideològico-emocional dels mems, els poden ser indiferents o generar una reacció emocional en sentit contrari al que es pretén amb els missatges. No cal dir que la resposta emotiva que aquests mems generen en els receptors depèn sempre de la seva particular ideologia i *cordes emocionals*¹⁹, cosa que es tradueix, en termes de Silvan Tomkins, en el tipus de ressonància ideoafectiva davant d'un estímul determinat (Demos, 1995, p. 111).

Quan els mems es distribueixen entre persones que es coneixen, a banda de la seva funció fàtica, generalment no es tracta tant de voler convèncer o fer proselitisme sinó de reforçar, ja que es difonen en grups que sovint comparteixen ideologia o simpaties, o bé de mostrar la fortalesa d'un posicionament ideològic davant d'aquells que potser no ho comparteixin.

Partint de la intencionalitat explícita d'aquests mems, trobem una certa varietat en la paleta emocional que transmeten. Les emocions que es vehiculen poden ser tant de caire positiu com negatiu. Entre les primeres observem aquelles que transmeten alegria, lleialtat, estima i orgull (figs. 5-8)²⁰:

Fig. 5 (2017)

Fig. 6 (2018)

Fig. 7 (2018)

¹⁹ Les cordes emocionals de tot individu, relatives a la seva sensibilitat en relació amb afectes i emocions, es van configurant al llarg del seu itinerari vital com a resultat de la interacció entre aspectes estructurals, de discurs i experiències viscudes.

²⁰ Tret que es digui el contrari, tots els exemples de mems que s'exposen a continuació van circular per xarxes de WhatsApp des de la tardor del 2017 fins a principis del 2020. Concretament els vaig recollir de dos grups, un d'indole generacional, compost per 15 membres (8 dones i 7 homes), tots ells nascuts a mitjans de la dècada dels anys 50, i un altre de 40 membres propi d'una zona residencial en àmbit rural amb edats de 20 fins a 80 anys (18 dones i 22 homes). En aquests dos grups, no definibles en termes d'ideologia política, bona part dels seus membres simpatitzava amb tesis sobiranistes i la gran afluència de mems que van circular entre els anys 2017-2020 es corresponia amb les reivindicacions catalanes. Especifico l'any en què aquests mems van circular per primera vegada entre aquests grups, tot i que alguns continuaren essent compartits en anys posteriors.

Fig. 8 (2018)

En els moments més problemàtics del Procés, circulaven mems que en un to entusiasta insuflaven aires triomfalistes (fig. 9) o senzillament s'enviaven amb la clara finalitat d'impartir ànims, recordant, per exemple, el suport internacional i la lògica i sentit de pretendre la independència política del país (figs. 10-12). També s'apel·lava a la solidaritat per als polítics represaliats (fig.13).

Fig. 9 (2018)

Fig. 10 (2018)

Fig. 11 (2018)

Fig. 12 (2018)

Molts mems vehiculen emocions negatives com ràbia, indignació, sovint per situacions considerades injustes, o també menyspreu, totes elles amb la clara funció de reforçar l'esperit combatiu (figs. 14-16).

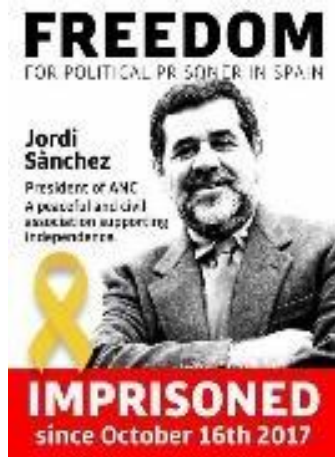

Fig. 13 (2018)

Fig. 14 (2018)

Fig. 15 (2018)

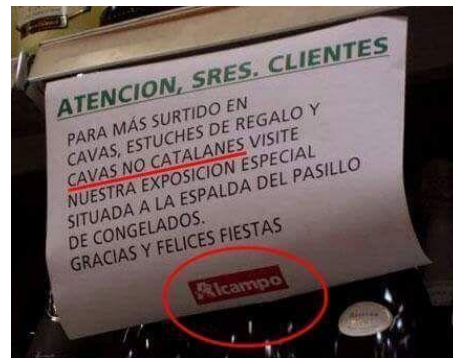

Fig. 16 (2017)

L'humor es presta perfectament a constituir un acte de crítica en contra del sistema (Hart, 2016, p. 201). L'ús de l'humor és constant en l'intens flux de mems durant el període del Procés. La irrupció del color groc en l'arena política a finals del 2017, amb la seva identificació amb l'independentisme, va donar lloc a molts mems que a més de fer al·lusió directa a aquest fet, es mofaven de les prohibicions de les autoritats espanyoles sobre el seu ús en determinades circumstàncies com per exemple, en fonts ornamentals de Barcelona en període electoral del 2017²¹ (figs. 17-19).

Molts d'aquests mems en to humorístic es basen en el menyspreu a l'adversari (fig. 20-21). La capacitat micropolítica del menyspreu va ser ja subratllada per Miller:

Contempt is the emotional complex that articulates and maintains hierarchy, status, rank, and respectability. And differentiated status and rank are the eliciting conditions of contempt. So what we have is a kind of feedback loop in which contempt helps create and sustain the structures which generate the capacity for contempt. And there is good reason to believe that the particular style of contempt will be intimately connected with the precise social and political arrangements in which it takes place (Miller, 1997, p. 217).

²¹<<http://www.elpuntavui.cat/politica/article/17-politica/1293820-prohibit-il-luminar-de-groc-fonts-i-facanes-a-barcelona.html>> [Consulta: 30.7. 2020].

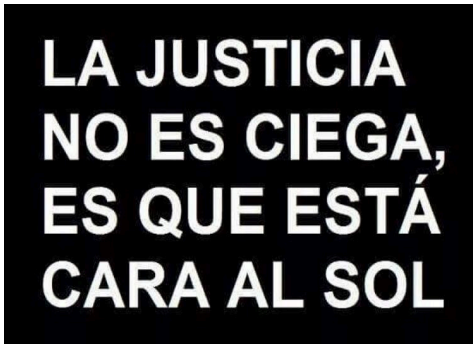

Fig. 17 (2018)

Fig. 18 (2018)

Fig. 19 (2017)

Rostisseria Règim del 78
A nivell internacional, a nivell jurídic i a nivell polític.
ESPANYA ESTÀ CUITA

¡Paco, marchando uno, grande y a l'usi!

Fig. 20 (2019)²²

Viñeta de hoy en la revista alemana Cicero: "La justicia española".
#MarcaEspaña

Fig. 21 (2018)

Fig. 22 (2019)

²² El mem circulava després de la sentència del TJUE del 19 desembre de 2019 favorable a la immunitat d'Oriol Junqueras.

Fig. 23 (2019)

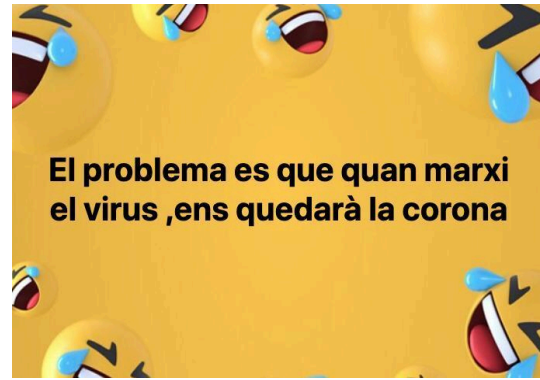

Fig. 24 (2020)

A més de l'humor, es recorre també a la càrrega emotiva que per a moltes persones tenen les tradicions del país que s'afegeix d'aquesta manera a la que comporta el Procés (figs. 22-23).

Fig. 25 (2020)

Fig. 26 (2017)

La durada del Procés (en el moment de la publicació d'aquest text -2024- encara hi havia polítiques a l'exili i judicis pendents relacionats amb la celebració del referèndum del 2017) feu que, en els anys més immediats als fets d'aquell 1 d'octubre, encara circuïssin mems relacionats amb ell que s'anaven adaptant a les realitats del moment, com va succeir, per exemple, en temps de pandèmia de la Covid-19 (figs. 24-25). A més, els missatges que s'envien amb funció fàtica²³, a causa de la cronicitat que afecta el Procés, són parasitats pel missatge ideològic incorporant simbologia sobiranista (figs. 26-28).

²³ Són molts els mems que posseeixen més aviat una funció fàtica dins del grup en el qual es difonen, com aquells, per exemple, que es limiten a saludar amb un *bon dia* o expressen bons desitjos en general en el context de determinades festivitats.

Fig. 27 (2017)

Fig. 28 (2019)

El valor micropolític de la difusió de mems relacionats amb el nostre cas no és tan sols el fet de transmetre missatges polítics amb dimensió emocional, sinó el fet que es vulguin compartir. No és tan important el contingut objectiu dels missatges, sinó que a partir dels afectes que es generen després de l'impacte de visionar la imatge, ressonen sentiments que es tradueixen en emocions concretes. En aquest procés, l'important, a més, no és tan sols sentir una emoció, sinó que se sàpiga compartida; el contagi és una característica de la dimensió afectiva. Tot això reforça el sentiment de comunitat.

Molts d'aquests mems no es limiten a circular tan sols una vegada, sinó que, atesa la persistència de la problemàtica, són reutilitzats any rere any des de la seva creació. L'intens flux de mems per WhatsApp crea fàcilment situacions de redundància, de manera que un mateix mem pot arribar diverses vegades des de procedències diferents a una mateixa persona, ja sigui de forma vehement en moments àlgids del Procés o bé de forma més calmada al llarg del temps.

Aquest gran flux de mems reflecteix les diferents sensibilitats que es troben dins del sobiranisme català. Des de la que es nodreix de valors tradicionals etnicitaris (per exemple, els mems que al·ludeixen a la tradició, tòpics o a la defensa de la llengua) fins a la que s'identifica amb valors republicans de progrés i que inclou així mateix importants àmbits de població castellanoparlant del país. I en tot cas, aquest flux contribueix a la generació de l'*epidèmia afectiva* que “organitza, disciplina i mobilitza l'atenció, la voluntat, l'estat d'ànim i la passió de la gent, i col·loca tot això al servei d'agendes polítiques específiques” (Grossberg, 1992, a Bargetz, 2014, p. 289).

Tecnologies afectives

Totes aquelles mesures pensades per generar, potenciar o simplement gestionar fluxos afectius poden ser qualificades de tecnologies afectives. L'enviament de mems per missatgeria instantània al qual ja ens hem referit, pensats per actuar en la dimensió afectiva, forma part d'aquestes tecnologies i per tant de les micropolítiques del moment. El valor afectiu dels mems no resideix tan sols en l'objecte en si, sinó també en la forma de difusió. No és el mateix l'impacte que pugui tenir un mem al qual s'accedeix des d'una pàgina digital a rebre'l en el propi espai privat del WhatsApp, en un moment determinat i per una determinada persona. També poden ser qualificades de tecnologies afectives (Martí, 2020) la utilització d'elements visuals com banderes, pancartes, grafiti

o pintades de signe sobiranista o unionista que, en el curs de la dinàmica del Procés van aparèixer de forma massiva durant els anys 2017-2020 a l'espai públic i que contribuïen a crear atmosferes. Forma part d'aquestes tecnologies tant el fet d'inundar de llaços grocs el paisatge català com el fet de voler anul·lar-los físicament o bé creant discursos amb potencial afectiu per deslegitimar-los, solucions a les quals va recórrer l'unionisme intentant d'aquesta manera contrarestar la seva força.

No és cap secret que els mitjans de comunicació, en el seu vessant de transmissors d'ideologia, constitueixen un òptim escenari per observar l'aplicació de tecnologies afectives i, pel que fa al Procés, la mateixa càrrega emocional d'alt voltatge que fluïa pels carrers, especialment entre el 2017 i el 2020, també es reflectia en aquests mitjans, tant en els radiofònics, televisius –especialment en les clàssiques tertúlies (Bandera, 2019)– com en la premsa escrita. Mitjançant les tecnologies afectives es fa que un mateix fet generi diferents respostes emocionals segons els interessos del mitjà de difusió. Així, per exemple, en la manifestació independentista que va tenir lloc a Brussel·les el 7 de desembre de 2017 en suport i solidaritat a Carles Puigdemont, davant de titulars més aviat neutrals de *Le Monde* “Uns 45.000 independentistes catalans als carrers de Brussel·les”²⁴, *The Telegraph* “Manifestants independentistes catalans acudeixen en massa a Brussel·les en mostra de suport a Carles Puigdemont”²⁵, *La Vanguardia* “L'independentisme trasllada la seva reivindicació al cor d'Europa”²⁶, no faltaven titulars que renunciant a la neutralitat informativa apostaven descaradament per la generació d'afectes, ja sigui l'entusiasme, com el d'*El Nacional* “L'independentisme desborda Brussel·les”²⁷ o bé l'animadversió com el d'*El País* “El separatisme passeja el seu odi a Espanya pels carrers de Brussel·les”²⁸, tot recurrent en aquest darrer cas a l'odi atès que és una emoció capaç de generar més rebuig entre els lectors que no pas la lleialtat o estima.

Un bon exemple per a la premsa escrita el constitueixen articles d'opinió en els quals, de vegades, el que prima no és la informació ni l'anàlisi sinó el fet de posar-los al servei de la generació d'afectes. Les tecnologies afectives només poden pretendre ser efectives si tenen al darrere una dimensió discursiva, estigui o no estigui ben fonamentada argumentalment, però en aquests articles allò que s'ha de fer surar no són arguments sinó afectes. Succeeix el mateix, per exemple, amb el cinema pornogràfic. Sovint, aquests productes audiovisuals no tenen coherència narrativa o aquesta és tan feble que difícilment podria despertar per ella mateixa l'interès de l'espectador. La força i funció d'aquest gènere cinematogràfic està en l'àmbit dels afectes, en aquest cas els concernents a l'excitació sexual.

Una lleugera anàlisi d'un qualsevol dels articles d'opinió relacionats amb el Procés ens pot donar una bona idea de com s'apliquen aquestes tecnologies afectives en el món de la premsa. L'article del periodista Albert Soler titulat *Kirk Douglas i*

²⁴ «Quelque 45000 partisans de l'indépendance de la Catalogne dans les rues de Bruxelles» https://www.lemonde.fr/europe/article/2017/12/07/quelque-45-000-partisans-de-l-independance-de-la-catalogne-dans-les-rues-de-bruxelles_5226172_3214.html?utm_term=Autofeed&utm_campaign=Echobox&utm_medium=Social&utm_source=Twitter#link_time=1512651690 [Consulta: 25.03.2022]

²⁵ «Catalonian independence protesters flock to Brussels in show of support of Carles Puigdemont» <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/12/07/catalonian-independence-protesters-flock-brussels-show-support/> [Consulta: 25.03.2022]

²⁶ <https://www.lavanguardia.com/politica/20171207/433473805218/manifestacion-independentista-45000-bruselas-ue.html> [Consulta: 25.03.2022]

²⁷ https://www.elnacional.cat/ca/politica/independentisme-desborda-bruselles_219282_102.html [Consulta: 25.03.2022]

²⁸ https://elpais.com/politica/2017/12/07/actualidad/1512650789_695418.html [Consulta: 25.03.2022]

Catalunya publicat al *Diari de Girona* el 2020 i consultable a internet²⁹ ens pot servir d'exemple entre la munió d'articles que s'han publicat. Constitueix un cas paradigmàtic de les tecnologies afectives tal com es presentaven en la contesa entre sobiranistes i els seus contraris. Si en el cas dels mems centràvem la nostra mirada en la generació de fluxos afectius per part del sobiranisme, en aquesta ocasió ho fem en l'àmbit de signe contrari.

En el cas de l'article del nostre exemple, en un assolit exercici d'enginyeria periodística, es va aprofitar l'actualitat del decés de l'actor nord-americà Kirk Douglas (5 de febrer de 2020), per anar recordant al lector aquells vells elements discursius utilitzats per l'*establishment* espanyol per combatre el sobiranisme català. L'autor de l'article, servint-se de passatges extrets de la potser més popular producció cinematogràfica d'aquest actor, *Espartaco*, va posant als plats de la balança del bé i del mal, respectivament, el que s'atribueix a aquell esclau traci i al sobiranisme català. Al llarg del text, s'esmenta el cas de Jordi Pujol i el cas Banca Catalana –quelcom que fa coïssor a molts catalans– per restar credibilitat als lideratges polítics catalans del Procés. S'utilitza el vocabulari denigratori de l'espanyolisme per referir-se als polítics exiliats: se'n parla com *els fugits*, una denominació que forma part d'aquells termes afectivament potents per raó de la seva significància³⁰. En el text, s'al·ludeix al desig d'una gran part de la societat espanyola per castigar-los amb la presó («[els fugits] encara en llibertat») tot i que amb to humorístic minimitza el càstig («dos o tres anys en una presó-hostal»). L'articulista fa indirectament esment a la noció de l'«honor ibèric» quan titlla als polítics catalans d'incapaços d'acceptar amb honor el seu destí (la presó). A més, s'utilitzen retòricament recursos característics per al menyspreu de l'adversari: (a) Ridiculització (es parla de *republiqueta*, *òpera bufa*), (b) irracionalitat (no atenen a raons per manca d'intel·ligència) i (c) criminalització (*canalles*) al·ludint sempre als sobiranistes.

En el text, es parla també dels *llacistes*, en concordança amb certs discursos que titllen bona part de la població catalana de *nazi-lacis* o *lakis* donat l'ús massiu que s'ha fet d'aquest símbol en espais públics reivindicant la llibertat dels presos polítics (Martí, 2020). En l'escena política espanyola, l'ús impropri del terme *nazi* i derivats és una cosa habitual, de la mateixa manera que s'utilitza també el terme *feminazi* en campanyes de desprestigi contra el feminisme (Martín Gascón, 2021). El terme forma part d'aquell conjunt de vocables que es fan servir no en virtut de la seva funcionalitat originàriament referencial sinó afectiva (significància)³¹.

Una funció característica dels articles com *Kirk Douglas i Catalunya* que apareixen a la premsa és clarament la de vetllar pel manteniment de la tensió inherent a tota situació de conflicte, el mateix al cap i a la fi que succeeix amb la pràctica tertuliana de moltes cadenes de ràdio i televisió. No es tracta d'aportar noves dades ni d'intentar trobar solucions a un problema, sinó que, en el sentit de modulació afectiva (Massumi, 2015, p. 31), és qüestió senzillament de mantenir encesa una contesa que aporta rèdits professionals de la mateixa manera que també dona rèdits polítics a alguns partits. Aquest tipus d'articles, que òbviament trobem tant a l'escenari unionista com al

²⁹ <https://www.diaridegirona.cat/opinio/2020/02/07/kirk-douglas-catalunya/1027929.html> [Consulta: 25.03.2022]

³⁰ Mentre que el “significat” és allò a què alguna cosa ens remet en la seva qualitat de signe, la “significància” transcendeix el significat i té a veure amb la dimensió afectiva, és a dir, en com qualsevol tipus d'objecte semiòtic afecta un individu en un moment determinat.

³¹ A la política espanyola recent es fa abusivament un ús inapropiat de termes com *nazi*, *feixista*, *colpista* o fins i tot *terrorista* amb la finalitat de desacreditar l'adversari. Es tracta d'una trivialització d'aquests termes que tergiversa la realitat que impliquen. El seu mal ús és una cosa que es pot observar tant a la dreta com a l'esquerra, així com a la confrontació entre secessionistes catalans i espanyolistes. Tot això forma part també de les tecnologies afectives a la política.

sobiranista, despertem –de fet, ho necessitem– reaccions afectives ja sigui per celebrar-los com també per reprovar-los³². Les tecnologies afectives es nodreixen en molt bona part d'aquest tipus d'articulacions discursives simplistes, basades en un binarisme extrem en què no hi ha entremig entre blanc o negre, bo o dolent, herois o canalles. L'únic que es pretén és la generació d'afectes.

CODA

A la darrera dècada, Catalunya ha experimentat la sèrie més llarga de mobilitzacions massives populars mai vista a l'Europa actual (Dowling, 2019, p. 304). Difícilment es podria arribar a aquest grau d'implicació per part de la població sense un activa, duradora i intensa bombolla emocional. És en aquest constant joc rizomàtic d'intensitats i afectes associat als microprocessos socials, on emergeixen estructures a nivell molar, per exemple, les pròpies de partits polítics i poderoses entitats associatives tal com l'*Assemblea Nacional Catalana* (ANC) o bé *Òmnium Cultural*. Considerat de manera freda, el sobiranisme català hauria de representar merament un desig de desconexió administrativa, política i econòmica de l'estat espanyol, cosa que facilitaria el marcat signe cívic del sobiranisme català. En realitat, ningú parla d'una desconexió emocional doncs, al cap i a la fi, els llaços entre la població catalana i l'espanyola són profunds, així com la compartició d'una realitat existencial comuna. Però això no impedeix que la dimensió emocional tingui un gran protagonisme en el desenvolupament del conflicte. Es tracta d'un magma emocional en què les emocions són sentides, compartides i també esperonades amb el concurs de tecnologies afectives. Si alguna cosa resulta clara, és que el conflicte polític entre Catalunya i Espanya, agreujat considerablement en l'última dècada, seria impossible d'entendre –i per tant de gestionar– sense tenir en compte la dimensió emocional.

Bibliografia

- Ahmed, S. (2004). Affective Economies. *Social Text* 22 (2), 117-139.
- Algaba, C. i E. Bellido-Pérez (2019). Memes as an ideological tool: The stance of the Spanish online newspapers regarding the Catalan Referendum and Catalan Regional Elections 2017. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 11(2), 265–287.
- Amin, A. i N. Thrift (2013). *Arts of the Political: New Openings for the Left*. Duke University Press Books.
- Bandera López, N. (2019). Pluralismo político y rol del moderador en tertulias televisivas: Al Rojo Vivo y Las Mañanas de Cuatro. *MHCJ*, 10(1), 39-56.
- Barad, K. (2007). *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press.
- Bargetz, B. (2014). Mapping Affect. Challenges of (Un)timely Politics. Dins Marie Luise Angerer, Bernd Bösel i Michaela Ott (Eds.), *Timing of Affect. Epistemologies, Aesthetics, Politics* (pp. 289-302). Diaphanes AG.

³² L'articulista Albert Soler és ben apreciat en cercles com els de *Convivència Cívica Catalana Dolça Catalunya* <https://www.facebook.com/43513342369/posts/10156413225992370/> <https://www.dolcacatalunya.com/etiqueta/albert-soler/page/2/> i similars [Consulta: 25.03.2022].

- Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Polity.
- Clua i Fainé, M. (2014). Identidad y política en Cataluña: el auge del independentismo en el nacionalismo catalán actual. *Quaderns-e* de l'Institut Català d'Antropologia, 19(2), 79-99.
- Crozier, M. i E. Friedberg (1993). *Die Zwänge kollektiven Handelns. Über Macht und Organisation*. Athenäum Verlag.
- Damasio, A. (2003). *Looking for Spinoza*. Harcourt, Inc.
- Dávila, A. M. (2021). Entrevista a Jordi Cervelló. *El Temps*, 31.01 URL: <https://www.elperiodico.com/es/article/12631/jordi-cervello-les-carregues-expressa-la-meua-in-dignacio-per-tot-el-que-va-passar-11-o> [Consulta: 27.4.2021].
- Deleuze, G. i F. Guattari (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. University of Minnesota Press.
- Demos, V. (1995). *Exploring Affect: The Selected Writings of Silvan S. Tomkins*. Cambridge University Press.
- Dowling, A. (2019). Principal frames for interpretation of the Catalan independence challenge to Spain. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 11, 303-309.
- Foucault, M. (1977). *Il faut défendre la société*. Gallimard.
- Fredengren, C. (2013). Posthumanism, the transcorporeal and biomolecular archaeology. *Current Swedish Archaeology*, 21, 2013.
- Grossberg, L. (1992). *We Gotta Get Out of This Place. Popular Conservatism and Postmodern Culture*. Routledge.
- Guattari, F. i S. Rolnik (1999). *Micropolitica: cartografías del deseo*. Traficantes de sueños.
- Hannerz, U. (1997). Fluxos, fronteiras, híbridos: palavras-chave da antropologia transnacional. *Mana*, 3(1), 7-39. [Data consulta: 2 de desembre del 2020] <https://doi.org/10.1590/S0104-93131997000100001>
- Hart, M. (2016). The Role of Humor in Protest Culture. Dins Kathrin Fahlenbrach, Martin Klimke y Joachim Scharloth (Eds.), *Protest Cultures: A Companion* (pp.98-200). Berghahn Books.
- Kontturi, K.-K. (2012). *Following the Flows of Process: A New Materialist Account of Contemporary Art*. University of Turku.
- Krause, F., V. Strang, J. Féaux de La Croix i H. Raffles (2014). Forum. What to do about 'flow'? A conversation about a contested concept. *Suomen Antropologi: Journal of the Finnish Anthropological Society*, 39(2), 89-102.
- Lenhardt, C. (2016). "Free Peltier now!" The use of internet memes in American Indian activism. *American Indian Culture and Research Journal*, 40(3), 67-84.
- Lordon, F. (2018). *La Sociedad de los afectos. Por un estructuralismo de las pasiones*. Adriana Hidalgo editora.
- Marichal, J. (2013). Political Facebook groups: Micro-activism and the digital front stage. *First Monday*, 18(12), 1-7.

- Marks, L. (2000). *The Skin of the Film: Intercultural Cinema, Embodiment, and the Senses*. Duke University Press.
- Martí, J. (2019). Sons i revolta a l'escenari polític català, *Quaderns-e* de l'Institut Català d'Antropologia, 23(2), 80-98.
- Martí, J. (2020). Paisatges emocionals i identitats polaritzades a la Catalunya del Procés. *Revista d'etnologia de Catalunya*, 45, 105–121.
- Martí, J. (2022). Noves eines conceptuals per a un món que canvia: el posthumanisme. Dins A. Vayreda i F. Núñez (Eds.), *Humanisme i posthumanisme. Eines per a unes ciències humanes en moviment* (pp. 67-110). UOC.
- Martín Gascón, B. (2021). El léxico en el discurso feminista y antifeminista en España y Estados Unidos: un análisis cognitivo sobre “feminista” y “feminazi” en twitter. Dins G. Corpas, M. R. Bautista i C. M. Hidalgo-Ternero (Eds.), *Sistemas fraseológicos en contraste: enfoques computacionales y de corpus* (pp. 71-100). Comares.
- Massumi, B. (1992). *A User's Guide to Capitalism and Schizophrenia: Deviations from Deleuze and Guattari*. The MIT Press.
- Massumi, B. (1996) The autonomy of affect. Dins P. Patton (Ed.), *Deleuze: A critical reader* (pp. 217–240). Basil Blackwell.
- Massumi, B. (2015). *The politics of affect*. Polity Press.
- Miller, W. (1997). *The anatomy of disgust*. Harvard University Press.
- Morley, L. (2006). Hidden transcripts: The micropolitics of gender in Commonwealth universities. *Women's Studies International Forum*, 29(6), 543-551.
- Nietzsche, F. (1977). *Also Sprach Zarathustra*. Reclam.
- Nullmeier, F., T. Pritzlaff i A. Wiesner (2003). *Mikro-PolicyAnalyse. Ethnographische Politikforschung am Beispiel Hochschulpolitik*. Campus Verlag.
- Puar, J. (2007). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Duke university press.
- Puar, J. (2012) “I would rather be a cyborg than a goddess” Becoming-Intersectional in Assemblage Theory. *philoSOPHIA*, 2 (1), 49–66.
- Quintanilla, F., J. Mariné i L. Medina. (2018). L'opinió pública catalana davant la independència i altres qüestions. Preferències i expectatives sobre el procés sobiranista. *Anuari Polític de Catalunya*, 12, 13-25 edició electrònica <https://www.icps.cat/archivos/APC/anuari2018.pdf?noga=1>
- Rolnik, S. (2005). Antropofagia zombie. www.pucsp.br/nucleodesubjetividade/Textos/SUELY/Antropzombie.Pdf [Data consulta: 9.2.2022]
- Rolnik, S. (2014). Micropolíticas del pensamiento, conferència impartida dins del cicle *Descolonitzar la història, el coneixement, el desig*, Barcelona, MACBA, 27.11.2014, https://www.youtube.com/watch?v=V73MNOob_BU
- Shifman, L. (2014). *Memes in Digital Culture*. The MIT Press.
- Thrift, N. (2007). *Non-Representational Theory: Space, Politics, Affect*. Routledge.
- Widder, N. (2012). *Political Theory after Deleuze*. Continuum.

Wiggins, B. E. (2019). *The Discursive Power of Memes in Digital Culture: Ideology, Semiotics, and Intertextuality*. Routledge.

Willner, R. (2011). Micro-Politics: An Underestimated Field of Qualitative Research in Political Science. *German policy studies*, 7, 155-185.

Wuth, M. (2019). Affektive Netze. Politische Partizipation mit Spinoza. Dins Rainer Mühlhoff, Anja Breljak i Jan Slaby (Eds.), *Affekt Macht Netz* (pp. 269-290). Transcript Verlag.

© Copyright Josep Martí Pérez, 2023

© Copyright *Quaderns de l'ICA*, 2023

Fitxa bibliogràfica:

Martí Pérez, J. (2023), “Micropolítiques i tecnologies afectives a la Catalunya del Procés”, *Quaderns-e de l’Institut Català d’Antropologia*, 39 (2), Barcelona: ICA, pp. 287-306. [ISSN 2385-4472].